

Sisukord

Proloog	11
1. Uus realism	17
2. Tõeline „Kärbeste jumal”	35
ESIMENE OSA. LOODUSLIK SEISUND	53
3. <i>Homo puppy</i> sünd	59
4. Kolonel Marshall ja sõdurid, kes ei tahtnud tulistada	83
5. Tsivilisatsiooni needus	101
6. Lihavõttesaare saladus	119
TEINE OSA. PÄRAST AUSCHWITZI	139
7. Stanfordini ülikooli keldris	143
8. Stanley Milgram ja šokimasin	159
9. Catherine Susan Genovese surm	177
KOLMAS OSA. MIKS HEAD INIMESED MUUTUVAD HALVAKS	191
10. Kuidas empaatia pimestab	197
11. Kuidas võim inimest rikub	215
12. Mis läks valgustusajal valesti	231
NELJAS OSA. UUS REALISM	241
13. Sisemise motivatsiooni jõud	251
14. <i>Homo ludens</i>	265
15. Niisugune see demokraatia ongi	281

VIIES OSA. TEINE PÕSK	301
16. Juua teed koos terroristidega	307
17. Parim ravim viha, ebaõigluse ja eelarvamuste vastu	327
18. Kui sõdurid tulevad kaevikuist välja	343
Epiloog	357
Tänusõnad	373
Märkused	375
Register	421
Autorist	431

„Inimene muutub paremaks, kui näitad talle, missugune ta on.”

Anton Tšehhov (1860–1904)

Proloog

Teise maailmasõja künnisel seisis Briti armee juhtkond silmitsi eksistent-siaalset laadi ohuga. Londonit ähvardas surmaoht. Kellegi Winston Churchilli sõnul kujutas linn enesest „maailma suurimat märklauda, kes nagu hiigelsuur rasvane lehm, nagu väärtuslik rasvane lehm on pandud ketti, et meelitada kohale röövloomi”.¹

Röövloom oli loomulikult Adolf Hitler oma sõjamasinaga. Kui Suurbritannia rahvas peaks tema pommitajate terrori all murduma, on see riigi lõpp. „Liiklus jääb seisma, kodutud hüüavad appi, linnast saab põrgu,” väljendas oma kartusi üks Briti kindral.² Miljonid tsiviilelanikud kaotavad elu kurnatusest ja sõjavägi ei saa isegi sõdida, sest tal on käed tööd täis hüsteerilise rahvamassi ohjeldamisega. Churchilli ennustust mööda põgeneb linnast vähemalt kolm-neli miljonit inimest.

Igaüks, kellel oli tahtmist saada ülevaade kõikidest jubedustest, mis valla pääsevad, oli vaja lugeda kõigest üht raamatut: „Psychologie des foules” – „Masside psühholoogia” –, mille autor oli toonase aja mõjukaim teadlane, prantslane Gustave Le Bon. Hitler luges raamatu kaanest kaaneni läbi. Sama tegid Mussolini, Stalin, Churchill ja Roosevelt.

Le Boni raamat kirjeldab näide näitelt, kuidas inimesed reageerivad kriisile. Peaaegu sedamaid, kirjutab autor, „laskub inimene tsivilisatsiooni-redelil mitu astet allapoole”.³ Puhkevad paanika ja vägivald ning tuleb ilmsiks meie, inimeste, tõeline olemus.

19. oktoobril 1939 informeeris Hitler oma väejuhte Saksamaa rünnaku-kavatsusest. „Teatud hetkel rakendatakse Luftwaffe andma halastamatut lööki Briti kaitsetahte südame vastu,” kuulutas füürer.⁴

Suurbritannias tundsid kõik, kuidas kell tiksus. Kaaluti võimalust kaevata Londonisse terve maa-aluste varjendite võrgustik, aga lõpuks heideti see kõrvale, kuna kardeti, et hirmust halvatud inimesed ei tulegi sealt enam kunagi välja. Viimaks toodi linna lähikonda mõned psühhiaatria välihaiglad, et anda abi ohvrite esimesele lainele.

Ja siis see algaski.

7. septembril 1940 ületasid esimesed Saksa pommitajad La Manche'i. Ilus ilm oli meelitanud palju londonlasi tänavaile, nii et kui sireenid kell 16.43 üürgama hakkasid, pöördusid kõigi pilgud taevasse.

See septembripäev läheb ajalukku kui must laupäev, millega algas nn *Blitz*. Järgmise üheksa kuu jooksul heideti üksnes Londonile üle 80 000 pommi. Terved kvartalid pühiti maapinnalt. Pealinnas sai kas kannatada või hävis miljon hoonet ja kogu Suurbritannias kaotas elu üle 40 000 inimese.

Kuidas siis britid reageerisid? Mis juhtus, kui maad kuude kaupa pommitati? Kas inimesi haaras hüsteerika? Kas nad käitusid nagu loomad?

Lubage alustada pealtnägija, kanadalasest psühhiaatri kirjeldusega.

Oktoobris 1940 sõitis doktor John MacCurdy Londoni kaguosas ühte eriti rängalt kannatada saanud linnaossa. Sellest oli järele jäänud kõigest pommilehtrite ja varemete rägestik. Kui kusagil peaks põrgu lahti pääsema, siis just siin.

Ja mida siis doktor pärast õhuhäire lõppu nägi? „Poisikesed mängisid kõnniteel edasi, kaupmehed kauplesid edasi, politseinikud suunasid liiklust majesteetliku tüdimusega edasi ning jalgratturid eirasid edasi nii surmaohtu kui ka liikluseeskirju. Mitte keegi, nii palju kui mina ulatusin nägema, ei heitnud isegi korraks pilku taevasse.”⁵

Kui kõikidel *Blitzi* puudutatavatel kirjeldustel on üldse midagi ühist, siis just see, et räägitakse kummalisest meelerahust, mis neil kuudel Londonit haaras. Briti abielupaari nende kõõgis küsitlenud Ameerika ajakirjanik märgib, kuidas mõlemad rüüpasid rahulikult teed isegi siis, kui aknaklaasid raamis klirisesid. Kas nad siis ei karda, tahtis ajakirjanik teada. „Oh ei,“ kõlas vastus. „Kui karta, siis mis kasu meil sellest oleks?”⁶

Ilmselt ei olnud Hitler taibanud võtta arvesse üht brittide iseloomulikku joont. Nende paindumatut ülahuult. Põlglikult iroonilist huumorimeelt,

nagu seda ilmutasid poeomanikud, kes paigutasid oma purustatud kaupluse ette sildi „AVATUD VEEL ROHKEM KUI TAVALISELT”. Või kõrtsmik, kes keset hävingut pani välja reklaami „AKNAID MEIL ENAM EI OLE, AGA MEIE JOOGID ON ENDISELT HEAD. ASTUGE SISSE JA VEENDUGE”.⁷

Britid talusid Saksa õhurünnakuid paljuski samuti kui rongi hilinemist. Kindlasti oli see pahandav, aga kokkuvõttes siiski talutav. Tegelikult sõitsid rongid edasi ka *Blitzi* ajal ja Hitleri taktika ei jätnud Briti majandusele märkimisväärset jälge. Palju suuremat kahju tekitas Briti sõjamasinale teine ülestõusmispuha aprillis 1941, kui kõikidel oli puhkepäev.⁸

Mõni nädal pärast Saksa pommirünnakute algust kirjutati uudistes nendest samal viisil nagu ilmastki: „Õhtu tuleb väga *Blitz*ine.”⁹ Ameeriklasest vaateleja sõnul „tüdinesid inglased sellest veelgi kiiremini kui muudest asjadest ja mitte keegi ei lähe enam varjule”.¹⁰

Ja pommitamise vaimsed mõjud? Mis sai miljonitest vaimsete häiretega inimestest, kelle eest asjatundjad olid hoiatanud? Kummalisel kombel polnud neid kusagil näha. Muidugi oli kurbust ja viha ning ränka kaotusvalu kallite inimeste kaotusest. Psühhiaatriapalatid jäidki aga tühjaks. Ning mitte üksnes seda. Vähenes alkoholism. Enesetappe oli vähem kui rahuajal. Pärast sõja lõppu õhkasid paljud britid tagasi *Blitzi* aegu, kui kõik aitasid üksteist ja mitte kedagi ei huvitanud sinu poliitilised vaated või kas sa oled rikas või vaene.¹¹

„*Blitz* tugevdas Briti ühiskonda mitmel viisil,” kirjutab üks Briti ajaloolane. „Hitlerile mõjus see kainestavalt.”¹²

Pärast seda, kui tunnustatud massipsühholoogi Gustave Le Boni teooria pandi proovile, ei saanud seda enam kuidagi tõele vastavaks pidada. Kriis ei toonud esile inimeste halvemaid jooni, vaid nende *parimad* küljed. Kui üldse midagi, siis tõusid britid tsivilisatsiooniredelil paar astet. „Tavainimeste südikus, huumorimeel ja sõbralikkus õudusunenäo tunnustega olukorras,” tunnistab üks Ameerika ajakirjanik oma päevikus, „on jätkuvalt hämmastavad.”¹³

Saksa pommirünnakute niisugune mõju tekitas Suurbritannias isegi strateegiaalase arutelu. Kui kuninglikud õhujõud valmistusid omapoolseteks pommirünnakuteks vaenlase vastu, tõusis küsimus, kuidas teha seda kõige tõhusamalt.

Kummalisel kombel asusid riigi sõjandusasjatundjad saadud kogemustest hoolimata seisukohale, et vaja on murda rahva moraal. Just pommidega. Tõsi küll, brittide puhul ei andnud see tulemusi, aga nagu põhjendati, olid nemad ju eriline tõug. Mitte ükski teine rahvas maailmas ei olevat nii tasa-kaalukas ega meelekindel. Ja kohe kindlasti polevat seda sakslased, kellel iseloomukindlust pole ollagi, mis tähendas, et nad „ei talu veeranditki niisugusest pommitamisest”, mille britid olid üle elanud.¹⁴

Nende hulgas, kes esindasid seda seisukohta, oli ka Churchilli hea sõber Frederick Lindemann, keda teatakse ka kui lord Cherwelli. Ühel vähestest fotodest temast näeme jalutuskepi, kõvakübara ja jäise näoilmega pikakasvulist meest.¹⁵ Tulises vaidluses õhurünnakute strateegia üle jäi Lindemann järeleandmatuks: pommirünnakud *mõjuvad*. Nii nagu Gustave Le Bon, oli temagi rahvamassist halval arvamusel, kandes selle maha, kuna see on argpükslik ja satub kergesti paanikasse.

Tõestamaks oma seisukohta, saatis Lindemann psühhiaatrite meeskonna Birminghami ja Hulli, mis olid Saksa pommirünnakute tõttu pidanud maksma eriti ränka lõivu. Küsitleti sadu mehi, naisi ja lapsi, kes olid pommitamiste tagajärjel kaotanud kodu, ning uuriti ka kõige väiksemaid üksikasju, nagu „joodud õllepinte ja apteegist ostetud aspiriini koguseid”.¹⁶

Meeskond esitas paar kuud hiljem Lindemannile oma raporti. Suurte tähtedega tiitellehele trükitud järeldus kõlab:

MORAALI LANGUSEST POLE MINGEID TÕENDEID¹⁷

Mida Frederick Lindemann niisuguse ühemõttelise avastusega peale hakkas? Ta jättis selle tähelepanuta. Lindemann oli juba jõudnud otsusele, et strateegiline pommitamine on kindel värk ja mingid tõsiasjad tema seisukohta ei kõigutanud.

Nii ütlebki tema märgukiri Churchillile hoopis vastupidist:

Uuringud tunduvad näitavat, et kodu purustamine on moraalile kõige ohtlikum. Inimesed hoolivad sellest rohkem kui sõprade või koguni sugulaste hukkamisest. Hullis olid pinged ilmsed, ehkki purustatud on ainult kümnendik maju. Eelöeldu näitab, et meie võime tekitada sama palju kahju kõigile Saksamaa 58 tähtsamale linnale.¹⁸

Sellega lõppesidki vaidlused pommirünnakute tõhususe üle. Kogu sellel episoodil oli, nagu üks ajaloolane hiljem märkis, „ilmselge nõiajahi hõng”.¹⁹ Vastutustundlikud teadlased, kes olid vastu taktikale, mis tegi sihtmärgiks Saksamaa tsiviilelanikud, kuulutati argpüksideks, koguni reeturiteks.

Pommirünnakute pooldajaile tundus, et vaenlasele tuleb anda veelgi karmim vastulööök. Churchill andis loa ja Saksamaal pääses valla täielik põrgu. Kui pommirünnakud kord lõppesid, loeti hukkunuid kokku kümme korda rohkem kui pärast *Blitzi*. Üheainsa ööga sai Dresdenis surma rohkem mehi, naisi ja lapsi kui Londonis kogu sõja jooksul. Üle poole Saksamaa linnadest hävitati. Kogu riigist sai üks suur suitsev rusuhunnik.

Kogu selle aja ründas ainult väike osa liitlaste õhujõududest niisuguseid strateegilisi sihtmärke nagu tehased või sillad. Kuni sõja viimaste kuudeni kinnitas Churchill, et kindlaim tee võidule on pommitada tsiviilelanikke eesmärgiga murda rahva võitlustahe. Jaanuarist 1944 kinnitab seda ka kuninglike õhujõudude märgukiri: „Mida rohkem pommitame, seda rahuldavam on tulemus.”

Peaminister kriipsutas need sõnad oma kuulsa punase pliiatsiga alla.²⁰

Kas pommirünnakutel oli siis soovitud mõju?

Lubage jällegi alustada pealtnägija ülevaatega lugupeetud psühhiaatri sulest. Maist juulini 1945 küsitles doktor Friedrich Panse peaaegu sadat sakslast, kelle kodu oli hävitatud. „Pärast seda,” seletas üks, „olin väga äksi täis ja panin ette sigari.” Üldine meeleolu pärast pommirünnakut oli eufooriline, „justkui pärast võidetud sõda”.²¹

Massihüsteeriast polnud märkigi. Vastupidi, äsja rünnaku alla jäänud kohtades tunti kergendust. „Naabrid olid imestusväärselt abivalmid,” kirjutab Panse. „Kui pidada silmas ränka ja pikka aega kestnud vaimset pinget, oli üldine meeleolu tähelepanuväärselt rahulik ja vaoshoitud.”²²

Saksamaa elanikkonnal hoolega silma peal hoidnud Sicherheitsdiensti ettekanded annavad samasuguse pildi. Pärast pommirünnakuid tõttasid inimesed üksteisele appi. Ohvrid toodi rusudest välja, kustutati tulekahjusid. Hitlerjugendi liikmed ruttasid hoolitsema kodutuks jäänute ja vigastatute eest. Keegi toidukaupluse omanik riputas oma poe ette naljatleva sildi „SIIN MÜÜAKSE KATASTROOFIVÕID”!²³

(Nojah, briti huumor oli parem.)

Varsti pärast Saksamaa alistumist mais 1945 külastas USA kaitseministeeriumi ülesandel kaotanud riiki liitlasriikide majandusteadlaste meeskond uurimaks pommirünnakute mõju. Eelkõige tahtsid ameeriklased teada, kas see taktika on hea viis sõda võita.

Teadlaste järeldus oli veendunud: tsiviilobjektide pommitamine oli läbikukkumine. Õigupoolest tugevdasid pommirünnakud nähtavasti Saksamaa sõjaaegset majandust, pikendades niiviisi ka sõda. Selgus, et aastail 1940–1944 kasvas Saksamaa tankitoodang üheksa korda ja hävituslennukite toodang *neliteist* korda.

Rühm Briti majandusteadlasi jõudis samasugusele järeldusele.²⁴ Kahekümne ühes purustatud linnas, mida nad uurisid, oli tootmine kasvanud kiiremini kui neljateistkümnes kontrollrühma moodustanud ja pommitamata jäänud linnas. „Hakkame aru saama,“ tunnistas üks Ameerika majandusteadlane, „et seisame silmitsi ühe suurema, võib-olla suurima sõjaaegse vaeleavastusega.“²⁵

Mulle pakub kogu selles kahetsusväärses loos kõige rohkem huvi asjaolu, et kõik peategelased langesid samasse lõksu.

Hitler ja Churchill, Roosevelt ja Lindemann, kõik nad kirjutasid alla psühholoog Gustave Le Boni väitele, nagu oleks meie tsivilisatsioonikiht kõigest sama paks kui nahk. Nad olid kindlad, et õhurünnakud lõövad selle õrna kesta kildudeks. Ent mida rohkem nad pommitasid, seda *paksemaks* see läks. Jääb mulje, et see polnudki õhuke membraan vaid paks sarvkest.

Sõjanduse asjatundjad olid kahjuks pika taibuga, et asjast aru saada. Kakskümmend viis aastat hiljem heitsid USA väed Vietnamile kolm korda rohkem lõhkeaineid kui üldse kogu Teise maailmasõja ajal.²⁶ Seekord ebaõnnestus üritus veelgi suurejoonelisemalt. Isegi siis, kui asitõendid on meil otse nina all, oskame ikka neid mingil moel eitada. Tänapäevani on paljud endiselt veendunud, et brittide *Blitzi* ajal ilmutatud vastupidavus tuleb panna ainult brittidele ainuomase iseloomujoone arvele.

Aga see ei ole ainuomane brittidele. See on üldinimlik.

1. peatükk

Uus realism

1.

Käesolev raamat räägib ühest radikaalsest ideest.

Ideest, millest juba ammu on teada, et see ajab valitsejad närvi. Ideest, mida on eitanud religioonid ja ideoloogiad, ignoreerinud uudiseid edastav meedia ja mis on kustutatud maailma ajaloo annaalidest.

Samas on tegu ideega, mille tunnistavad õigeks sisuliselt kõik teadus-
harud. Ideega, mida kinnitab evolutsioon ja kinnitab igapäevane elu. Ideega, mis on inimloomusele niivõrd omane, et seda ei märgata ega panda tähele.

Kui meil ainult oleks julgust võtta seda tõsisemalt, siis on see idee, mis võiks algatada revolutsiooni. Pöörata ühiskonna pea peale. Sest kui taipame, mida see tegelikult tähendab, pole see midagi ei vähem ega rohkem kui mõistust mõjutav narkootikum, mille mõjul me ei vaata maailma enam kunagi sama pilguga.

Mis radikaalne idee see siis on?

Et enamik inimesi on sügaval sisimas väga korralikud ja head.

Ma ei tea kedagi, kes selgitaks seda ideed paremini kui Groningeni ülikooli sotsiaalpsühholoogia professor Tom Postmes Hollandist. Juba aastaid on ta esitanud üliõpilastele ühe ja sama küsimuse.

Kujutlege, et lennuk teeb hädamaandumise ja puruneb kolmeks osaks. Kui kabiin täitub suitsuga, mõistavad kõik seesolijad: siit tuleb kiiresti välja saada. Mis nüüd juhtub?

- Planeedil A pöörduvad kõik reisijad oma naabri poole, et küsida, kas temaga on kõik korras. Need, kes vajavad abi, aidatakse esimestena välja. Inimesed on valmis ohverdama oma elu isegi täiesti võõra pärast.

- Planeedil B hoolitseb igäüks iseenda eest. Puhkeb paanika. Läheb tõuklemiseks ja trügimiseks. Lapsed, vanurid ja puuetega inimesed tallatakse jalgade alla.

Nüüd küsimus: kummal planeedil elame meie?

„Minu hinnangu kohaselt arvab umbes 97 protsenti inimesi, et elame planeedil B,“ ütleb professor Postmes. „Tõde on aga see, et peaaegu igal juhul elame planeedil A.“¹

Pole oluline, kellele küsimus esitada. Olgu tegu vasak- või parempoolse, rikka või vaese, harimatu või haritud inimesega – kõik teevad samasuguse eksliku otsuse. „Nad ei saa asjast aru. Ei esmakursuslased, vanemate ega viimaste kursuste üliõpilased, aga enamasti ka mitte professionaalid ega koguni päästetöötajad,“ kurdab Postmes. „Ja asi pole uurimistulemuste vähesuses. Meil on sellekohast infot alates Teisest maailmasõjast.“

Isegi ajaloo kõige suuremad katastroofid on toimunud planeedil A. Võtame näiteks Titanicu huku. Kui vaatate filmi, tekib teil tõenäoliselt arvamus, et kõiki (välja arvatud keelpillikvartett) haaras paanika. Tegelikult kulges evakueerimine üsnagi korralikult. Üks pealtnägija on meenutanud, et „polnud mingit märki paanikast või hüsteeriast, hirmukarjeid ega joostud edasi-tagasi“.²

Või võtame terrorirünnakud 11. septembril 2001. Kui kaksiktornid põlesid, laskusid tuhanded inimesed rahulikult treppidest, ehkki nad andsid enesele aru, et nende elu on ohus. Kõik liikusid koos tuletõrjajate ja vigastatutega. „Ja keegi võis vabalt öelda: „Ei-ei, minge teie enne,““ rääkis üks ellujäänu hiljem. „Ma ei suutnud uskuda, et niisugusel hetkel võib keegi öelda: „Ei-ei, palun minge teie enne.“ See oli uskumatu.“³

Visalt püsib müüt, nagu oleks inimloomus isekas, agressiivne ja kalduks kiiresti paanikasse. Hollandi bioloogile Frans de Waalile meeldib seda nimetada *spooniteooriaks*: arvatakse, et tsivilisatsioon on kõigest õhuke spoon, mis puruneb kergesti ka kõige väiksema katsumuse puhul.⁴ Tegelikult on kõik vastupidi. Kui käes on kriis – kui langevad pommid või ründab tulvavesi –, just siis tulevad esile meie, inimeste, parimad küljed.

29. augustil 2005 kihutas orkaan Katrina üle New Orleansi. Kaldatammid ja kaitserajatised, mis pidid linna kaitsma, ei pidanud vastu. Pärast tormi

oli 80 protsenti piirkonna majadest üle ujutatud ja vähemalt 1836 inimest kaotanud elu. See oli üks USA kõigi aegade suurimaid loodusõnnetusi.

Kogu järgmise nädala kirendasid ajalehed New Orleansis toime pandud vägistamiste ja tulistamiste kirjeldustest. Ilmus verd tarretama panevaid reportaaže ringi liikuvaatest jõukudest, röövimistest ja snaiprist, kes võttis sihtmärgiks päästekopterid. Superdome'i staadionil, millest kujunes linna suurim tormivarjend, oli ilma elektri ja veeta külg külje kõrval koos 25 000 inimest. Ajakirjanike teadete kohaselt olevat seal kahe väikelapse kõri läbi lõigatud ning seitsmeaastane laps vägistatud ja mõrvatud.⁵

Linna politseiülem arvas, et linn vajub anarhiasse, ja Louisiana kuberner kartis sedasama. „Mis häirib mind kõige rohkem,” lausus kuberner, „on asjaolu, et õnnetused nagu see, toovad sageli esile inimeste halvima küljed.”⁶

See väide levis nagu kulutuli. Briti ajalehes Guardian ütles tunnustatud ajaloolane Timothy Garton Ash välja mõtte, mida jagasid paljud: „Jätke meid ilma korraldatud ja tsiviliseeritud elu elementaarsetest peaosistest – toidust, peavarjust, joogiveest, minimaalsest isiklikust turvatundest – ja me langeme mõne tunniga tagasi hobbeslikku looduslikku olukorda, kus kõik sõdivad kõikide vastu. [...] Mõned vähesed saavad ajuti ingliteks, enamik aga ahviks.”

Jälle seesama oma täies hiilguses: spooniteooria. Garton Ashi sõnul tekitas New Orleans väikese augu selles „õhukeses kooses, mille oleme laotanud pulbitseva loodusemagma – kaasa arvatud inimloomuse – peale”.⁷

Alles mitu kuud hiljem, kui ajakirjanikud said kõiges selgusele, tulvaveed olid minema voolanud ja kolumnistid leidnud järgmise seisukoha, paljastasid uurijad, mis New Orleansis oli tegelikult juhtunud.

See mis tundus algul suurtükimürinana, osutus tegelikult kütusemahuti aeg-ajalt plöksuvaks kaitseventiiliks. Superdome'is suri kuus inimest: neli loomulikel põhjustel, üks üledoosi tõttu ja üks enesetapu läbi. Politseiülem oli sunnitud mõnna, et tal pole viidata ühelegi ametlikule teatele vägistamisest või mõrvast. Tõsi, oli rüüstamisi, aga seda panid enamasti toime rühmad, mis tekkisid ellujäämise eesmärgil ja mõningatel juhtumitel tegid isegi koostööd politseiga.⁸

Delaware'i ülikooli katastroofiuringute keskuse teadlased jõudsid järeldusele, et „rõhuvus enamuses tegutseti kõikide ühistes huvides”.⁹ Tõeline

armaada paate isegi nii kaugelt kui Texas tuli päästma inimesi tõusvast tulvaveest. Sajad eraisikud moodustasid päästemeeskondi umbes nagu isehakanud Robin Hoodi mehed – üksteist sõpra liikusid koos ringi, otsides toiduaineid, riideid ja ravimeid, et anda need siis abivajajatele.¹⁰

Lühidalt: New Orleans ei langenud Katrina järel omakasu ja anarhia kүүisi. Pigem ujutasid linna üle vaprus ja ligimesearmastus.

Orkaan kinnitas teadmisi, kuidas inimolendid reageerivad katastroofidele. Vastupidiselt sellele, mida me tavaliselt filmides näeme, on Delaware'i ülikooli katastroofiuuringute keskus teinud kindlaks, et 1963. aastast alates tehtud peaaegu seitsesada uuringut pole kunagi tuvastanud täielikku kaost. Mitte kunagi ei käituta põhimõttel igaüks iseenda eest. Kuritegevus – mõrvad, murdvargused, vägistamised – tavaliselt langeb. Inimesed ei lange šokki, nad jäävad rahulikuks ja asuvad tegutsema. „Ükskõik kui ulatuslik rүүistamine ka pole,” viitab katastroofiuurija, „kahvatab see alati selle üleüldise altruismi ees, mis väljendub vabatahtlikus ja massilises vajalike asjade ja teenuste jagamises.”¹¹

Katastroofid toovad esile parima inimestes leiduva. Ma ei tea ühtki teist sotsioloogilist avastust, mida toetaks nii palju kindlaid tõendeid, aga mida on nii hoolimatult ignoreeritud. Pilt, mida meile pakub meedia, on täielikult vastandlik sellele, mis tegelikult juhtub, kui õnnetus on käes.

Kui minna tagasi New Orleansi, siis kõik need levivad kuuldused nõudsid lõivu inimeste näol.

Sõandamata minna kaitsetuna linna, koondasid päästjad oma jõudusid aeglaselt. Kohale kutsuti rahvuskaart ja operatsiooni kõrghetkel oli linnas umbes 72 000 sõdurit. „Need mehed oskavad tulistada ja tappa,” lausus kuberner, „ja ma ootan, et seda nad teevad.”¹²

Ning seda nad tegidki. Linna idaosas Danzigi sillal avas politsei tule kuue süütu ja relvastamata mustanahalise linnaelaniku pihta ning tappis seitsmeteistaastase nooruki ja vaimse puudega neljakümneaastase mehe (viis tulistamises osalenud politseinikku mõisteti hiljem pikaks ajaks vangi).¹³

Tõsi, New Orleansis juhtunud katastroof oli äärmuslik juhtum. Aga õnnetuste ajal arenevate sündmuste käik on peaaegu alati sama: õnnetus juhtub ja reaktsioonina järgneb spontaanne ühistegevus, siis lähevad võimud paanikasse ja vallandavad järgmise õnnetuse.